Romanoslavica vol. XLVI, nr. 1

COMPLEXITATEA UNEI SIMPLE PREPOZIȚII – BG. *НА* (I)

Mariana MANGIULEA

There are more than fifty prepositions in Contemporary Bulgarian language, among which the preposition *на* stands out as the most used, containing the most numerous and abstract meanings (19 significances and 29 usages). Inherited from the Old Bulgarian, it restrained its use as a preposition regarding the direction, the object and the purpose of the action and, in exchange, it developed grammatical functions in the context of Bulgarian's evolution from synthetism to analythism (12th-15th century). In the paper we present this transformation of preposition *на* into a grammatical instrument, in order to express in contemporary Bulgarian the old relationships of dative, genitive, accusative cases (*на+ casus generalis*), along with its rich semantics as a preposition (relationships of space, time, purpose, quantity, instrumental and modal meanings).

Key-words: Contemporary Bulgarian language, analytical language, morphology, grammatical case, preposition, grammatical instrument, the semantics of the prepositions.

Subiectul prezentei comunicări s-a născut mai degrabă din considerente practice legate de predarea limbii bulgare studenților secției noastre, decât dintr-un interes la nivel teoretic. Am constatat de-a lungul timpului că nu sunt puțini cei care întâmpină dificultăți în înțelegerea sensurilor prepozițiilor, ceea ce duce, în consecință, la utilizarea eronată a acestora în practica limbii bulgare. Adeseori, atenția primordială acordată categoriei numelui şi verbului, face ca prepozițiile să fie oarecum „exilate" într-un capitol spre sfârşitul cursului de morfologie, într-o prezentare destul de succintă. Totuşi, aceste „cuvințele" sunt omniprezente şi au o importanță vitală, mai ales în cazul unei limbi analitice, precum bulgara de azi.

Amintim faptul că prepoziția este o *parte de vorbire neflexibilă* care exprimă relațiile dintre un *substantiv* (sau un substitut al acestuia) ori dintre un *verb* şi un alt *cuvânt.* Prepozițiile exprimă, cu precădere, relațiile dintre obiecte, fenomene, denumite prin nume, ceea ce coincide, de fapt, cu conținutul semantic al categoriei morfologice a cazului – categorie absentă în limba bulgară actuală, al cărei caracter analitic îi conferă o poziție aparte în cadrul familiei limbilor slave. Vechile forme flexionare au fost înlocuite de construcții cu diverse prepoziții şi o formă cazuală generală a numelui,

BDD-A24161 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

numită *casus generalis*.

În evoluția lor istorică, prepozițiile bulgăreşti au cunoscut diverse transformări, datorate în parte destrămării vechiului sistem cazual. Unele prepoziții din bulgara veche (slava veche) au dispărut (**мимо** '*покрай*/pe lângă', **развѣ** '*освен*/fără, în afară de', **прѣмо** '*срещу*, *пред*/vizavi, în față'), s-au modificat (**въслѣдь** >след 'după'), au pierdut o parte din sensuri sau şi-au redus sfera de întrebuințare (**въз**), altele au căpătat noi funcții şi semnificații.

În opinia lingviştilor, sensul inițial al aproape tuturor prepozițiilor era spațial. Acesta, la rândul său, avea două variante: un înțeles static, cu verbele ce denumeau stări, repaus, imobilitate (*Лежа под крушата.*), şi unul final – la verbele de mişcare, de direcție (*Излизам на двора.*). În bulgara veche, această diferență se exprima prin opoziția dintre acuzativul şi locativul numelui aflat după prepoziție. Odată cu trecerea de la sintetism spre analitism, încă din perioada timpurie a mediobulgarei (secolele al XII-lea – al XIII-lea) se observă o nesocotire treptată a opoziției repaus-mişcare – fenomen considerat de către cercetători ca specific limbilor balcanice. Pierderea acestei diferențieri formale a dus la dezvoltarea ambelor utilizări – statică şi finală – în cadrul fiecărei prepoziții cu sens spațial (*Отивам **до** прозореца/Стоя **до** прозореца*). Trăsătura este proprie numai limbii bulgare, în comparație cu celelalte limbi slave[1] .

Dintre cele peste 50 de prepoziții ale limbii bulgare contemporane, prepoziția *на* se distinge ca fiind cea mai des folosită, cu cele mai numeroase şi cele mai abstracte sensuri. Dicționarele limbii bulgare literare o înregistrează cu 19 sensuri şi 29 de moduri de utilizare[2]. Dacă se adaugă cele 8 sensuri ale lui *на* ca prefix verbal şi 3 ca particulă, avem o imagine grăitoare a complexității acestei prepoziții.

Prepoziția *на,* moştenită din bulgara veche, şi-a limitat întrebuințările cu referire la direcția, obiectul, scopul acțiunii, şi a dezvoltat, în schimb, funcții gramaticale. Transformarea sa într-un instrument gramatical pentru a exprima vechile relații cazuale de dativ, genitiv şi acuzativ reprezintă trăsătura distinctivă a analitismului bulgar. Mai exact, prepoziția *на* face legătura dintre un complement indirect în dativ sau în acuzativ şi verb; de asemenea, asigură legătura dintre două substantive între care există o relație de apartenență, de posesiune, cel de-al doilea având funcția de atribut al primului. De exemplu:

*Републиката даваше по малко, но **на** всички*. (D. Dimov) (Republica dădea câte puțin, dar tuturora.)

*Учи ме **на** добро*. (Mă învață de bine.)

---

[1] Vezi *Граматика на съвременния български книжовен език*, red. Stoian Stoianov, vol. 2, *Морфология*, BAN, Sofia, 1983; Ivan Kuțarov, *Теоретична граматика на българския език. Морфология*, Plovdiv, 2007.

[2] *Речник на съвременния български книжовен език*, red. Stoian Romanski, vol. 2, Iz. BAN, 1957, p. 120-121; *Речник на българския език*, red. Kristalina Ciokalova, vol. 10, Iz. BAN, 2000, p. 7-14.

BDD-A24161 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

Косата ***на*** *жената бе вързана с кърпа*. (P. Slavinski) (Părul femeii era prins cu un batic.)

Ружка отново разказваше за бащата ***на*** *Стела*... (E. Koralov) (Rujka povestea din nou despre tatăl Stelei...)

Problematica referitoare la cauzele dispariţiei treptate a desinenţelor cazuale în bulgară şi la modalităţile de înlocuire a acestora cu construcţii prepoziţionale analitice – tendinţă manifestată încă din secolele al XII-lea – al XIII-lea, după cum o demonstrează mărturiile scrise – a fost şi continuă să fie îndelung dezbătută de către specialişti. Referitor la prepoziţia *на*, trebuie să remarcăm faptul că folosirea sa în construcţii verb+substantiv cu funcţie sintactică de complement în dativ sau acuzativ (*дадох* ***на*** *детето, вярвам* ***на*** *хората*) nu sunt cu totul străine funcţiilor pe care le avea prepoziţia în bulgara veche. Anumiţi lingvişti, printre care şi K. Mircev[1], motivează aceste noi funcţii ale prepoziţiei prin sensul final şi directiv al construcţiilor cu *на*+nume în acuzativ, existente în bulgara veche. Alţii[2] sunt de părere că explicaţia funcţiilor completive ale prepoziţiei trebuie căutată în construcţiile cu prepoziţia *на* şi un substantiv în locativ sau acuzativ, prezente în slava veche (bulgara veche) şi în limbile slave de azi. S-au adus argumente precum că şi în cazul altor prepoziţii, care îşi amplifică semantica sau capătă roluri noi ca urmare a dispariţiei desinenţelor cazuale (отъ, за), noile funcţii îşi găsesc punctul de plecare, într-o măsură mai mare sau mai mică, în sensurile prepoziţiilor, atestate încă din textele slave vechi.

Cât priveşte apariţia lui *на* cu sens posesiv-atributiv în combinaţie cu forma de *casus generalis* a numelor, explicaţiile se află şi mai mult sub semnul ipotezelor. În ultimii ani, a atras atenţia teza cercetătoarei Anghelina Minceva[3], conform căreia această nouă funcţiune a lui *на* se construieşte pe baza dativului posesiv, care în mediobulgară a înlocuit treptat construcţiile genitivale specifice bulgarei vechi. Sub aspect cronologic, este evident că transferul prepoziţiei către aşa-numitul *dativ de posesie pe lângă un nume* (приименен дателен падеж) a fost posibil doar după ce *dativul pe lângă un verb* (приглаголен дателен падеж) a fost înlocuit prin construcţia *на*+substantiv în acuzativ, iniţial, (mai târziu *casus generalis*). Funcţia posesivă a prepoziţiei se dezvoltă ca urmare a faptului că *на* devine expresia complementului indirect în dativ şi acuzativ ce determină un verb. Abia atunci se crează posibilităţile semantice ca prepoziţia să preia şi semnificaţia posesivă a dativului (funcţia sintactică de atribut). Menţionăm că prima mărturie scrisă a construcţiei *на+casus generalis* cu sens posesiv-atributiv datează din secolul al XVII-lea). Înlocuirea genitivului cu dativul în

[1] К. Mircev, *Историческа граматика на българския език*, ediţia a doua, Sofia, 1963, p. 259-261.

[2] Iv. Duridanov, *Към проблема на развоя на българския език от синтетизъм към аналитизъм,* GSU, FF, 1956, p. 229-232.

[3] Anghelina Minceva, *Развой на дателния притежателен падеж в българския език,* în *Христоматия по история на българския език,* Sofia, 1983, p. 272-297.

BDD-A24161 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

toate situaţiile în care acesta denumea apartenenţă sau posesie reprezintă, de fapt, una din verigile prin care s-a realizat diminuarea numărului de forme cazuale şi substituirea lor cu construcţii prepoziţionale.

Transformarea prepoziţiei *на* într-un instrument gramatical pentru redarea raporturilor de caz reprezintă cel mai important criteriu în determinarea frontierei cronologice dintre cele două perioade de bază din evoluţia limbii bulgare – sintetismul şi analitismul.

După cum am menţionat anterior, în limba bulgară actuală, în afara funcţiilor gramaticale prepoziţiei *на* îi sunt proprii numeroase alte întrebuinţări, ce definesc raporturi spaţiale, temporale, finale, cantitative etc. Enumerăm câteva dintre cele principale.

1. **Raporturi spaţiale**

a) Locul, suprafaţa pe care se desfăşoară o acţiune (*на* sinonim cu *върху*): ***На*** *небето спокойно си трептяха звезда до звезда*. (Elin Pelin) (**Pe** cer licăreau liniştit stea lângă stea.);

b) Direcţia de desfăşurare a acţiunii: *Госпожица Икономова се качи* ***на*** *катедрата...* (D.Talev) (Domnişoara Ikonomova se urcă **pe** catedră...). Cu acest sens, în unele contexte, *на* poate fi înlocuit de *към.*

2. **Raporturi temporale**

a) Indică un moment, un interval de timp, fixarea în timp, data. Exemple: ***На*** *сутринта времето омекна и заваля сняг* (Elin Pelin) (Dimineaţa vremea se îmblânzi şi începu să ningă.); *Роден съм* ***на*** *10-и февруари*. (M-am născut **pe** 10 februarie.)

b) Exprimarea simultană a timpului şi circumstanţelor în care se desfăşoară acţiunea: *И две сълзи – които ти скришом/****на*** *прощаване ще ми дадеш.* (P. Matev) (Şi două lacrimi – pe care pe furiş/**la** plecare mi le vei da.)

3. **Relaţii finale**

a) Orientarea acţiunii este subordonată unui scop: *Все пак отивам* ***на*** *вечеря./Цветя за дамата съм купил.* (Mă duc totuşi **la** cină./I-am luat şi flori doamnei); *Отивам* ***на*** *кино/****на*** *училище/****на*** *работа*. (Mă duc **la** cinema/la şcoală/la serviciu.)

b) Indică scopul, motivul acţiunii: *Бае Стоян отиде при коларите* ***на*** *разговор*. (Elin Pelin) (Nea Stoian o porni spre căruţaşi ca să mai stea **la** o vorbă.) În unele situaţii, *на* e sinonim cu *за*.

4. **Raporturi cantitative**

a) Pentru exprimarea vârstei: *Бях* ***на*** *осемнадесет години*. (Aveam optsprezece ani.);

b) Indică măsura, gradul, creşterea cantitativă: *Стояха* ***на*** *няколко крачки от нас*. (Stăteau **la** câţiva paşi de noi.)

c) Are sens distributiv: *Деля* ***на*** *две*. (Împart la doi.)

5. **Relaţii modale**:

BDD-A24161 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

***На** смърт е моята душа ранена/ **на** смърт ранена от любов...* (P. Iavorov) (**De** moarte mi-e sufletul rănit/De moarte rănit de iubire.)

Indică modul în care se petrece acțiunea: *Анализите се взимат **на** гладно*. (Analizele se fac **pe** stomacul gol.)

6**. Indică unealta, instrumentul acțiunii**: *Той отново започна да пресмята **на** пръсти*. (I. Iovkov) (El începu din nou să socotească **pe** degete.); *Свири **на** пиано*. (Cântă la pian.)

7. **Indică trecerea într-o stare nouă, diferită**: *Ще се правим **на** глупави*. (O să facem **pe** proştii.)

Ca urmare a bogăției sale semantice şi a multiplelor sale utilizări, prepoziția *на* este cea mai des întâlnită în limba bulgară contemporană, iar frecvența sa ridicată nu-l deranjează în mod deosebit pe vorbitorul nativ de bulgară. Am ales câteva exemple ilustrative în acest sens[1]:

*Тя седна **на** масата да пише отговор **на** писмото **на** майка си, която е **на** почивка **на** море.* (Ea se aşează la masă ca să răspundă la scrisoarea mamei sale, care se află la odihnă la mare.)

*Ах, колко е сочен зеленият мъх там горе, **на** покрива, **на** еркера **на** църквата...* (Ah, cât e de suculent muşchiul verde acolo sus pe acoperiş, pe bovindoul de pe fațada bisericii.);

*Те насядаха **на** масата, **на** единия край **на** което, **на** червената покривка лежеше писмото **на** председателя **на** Бюрото **на** Управителния съвет **на** Съюза **на** преводачите*[2] (Ei stăteau la masă, la un capăt al căreia, pe fața de masă roşie, se afla scrisoarea preşedintelui Biroului Consiliului de administrație al Uniunii traducătorilor.).

În această frază prepoziția apare de nouă ori – de zece, dacă am lua în considerare prefixul din structura verbului ***на**сядаха*; în trei situații are sens spațial, iar în celelelte şase funcționează ca instrument gramatical.

Totuşi, chiar şi pentru un bulgar repetițiile, mai ales în scris, pot deveni supărătoare. Pentru evitarea lor se recomandă înlocuirea lui *на* cu alte prepoziții ce au acelaşi sens sau apropiat (*върху* pentru relații spațiale*, към* pentru indicarea direcției, *за* pentru indicarea scopului, destinației acțiunii), fie recurgerea la unele schimbări în construcția propoziției, care să nu-i afecteze înțelesul. Iată două posibilități de substituire a prepoziției:

– substantivul precedat de *на*, având funcția sintactică de atribut neacordat, poate fi înlocuit de un adjectiv posesiv, a cărui funcție sintactică este de atribut acordat: *творчеството **на Ботев*** – ***Ботевото** творчество* (creația lui Botev).

[1] Exemplele sunt excerptate din presa scrisă, publicații diverse, literatura de specialitate, Internet.
[2] Florin Sider, *В словесните дебри*, Sofia, 1990, p. 96.

BDD-A24161 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)

– substantivul nume de acţiune, precedat de prepoziția *на*, se poate înlocui cu un verb la modul personal: *Предателството попречи **на избухването** на Априлското въстание на определената дата. – Предателството попречи **да избухне** Априлското въстание на определената дата.* (Actul de trădare a împiedicat izbucnirea Răscoalei din Aprilie /ca Răscoala să izbucnească/ la data stabilită.)

În spiritul celor afirmate, exemplele de mai sus s-ar putea modifica astfel:

*Ах, колко е сочен зеленият мъх там горе, **върху (**‘pe, peste’) покрива, **на църковния** еркер....*

*Те насядаха **около** (‘în jurul’) масата, **в** (‘în’) единия край **на** която, **върху** (‘pe’) червената покривка лежеше писмото **от** (‘de la’) председателя **на** Бюрото **на** Управителния съвет **на** Съюза **на** преводачите.*

Polisemantica şi polifuncţionalitatea prepoziției *на* sunt o evidenţă în limba bulgară actuală. Cât despre echivalentele româneşti ale prepoziției, precum şi anumite erori în asimilarea sensurilor şi folosirea prepoziției *на* de către vorbitorii nativi de română, aceste subiecte vor fi abordate într-o lucrare viitoare.

BIBLIOGRAFIE

Граматика на съвременния български книжовен език, red. Stoian Stoianov, vol. 2, *Морфология*, BAN, Sofia, 1983

Kuțarov, Ivan, *Теоретична граматика на българския език. Морфология*, Plovdiv, 2007

Minceva, Anghelina, *Развой на дателния притежателен падеж в българския език,* în *Христоматия по история на българския език,* Sofia, 1983, p. 272-297

Mircev, Kiril, *Историческа граматика на българския език*, ediția a doua, Sofia, 1963, p. 259-261

Mirceva Ivanova, Dora, Haralampiev, Ivan, *История на българския език*, Veliko-Târnovo, 1999

Paşov, Petăr, *Българска граматика*, Sofia, 1999

BDD-A24161 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:24 UTC)